

РОЗДІЛ 10.

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

DOI: <https://doi.org/10.33989/pnpu.520.c1631>

Ключові слова: професійна підготовка, психологічна компетентність, освітні компоненти, психологічні дисципліни, здобувачі освіти, вихователь ЗДО, дошкільна освіта.

10.1. Психологічна компетентність вихователів закладу дошкільної освіти як предмет наукового аналізу

Розробка та упровадження інновацій в освітній процес закладів дошкільної освіти, реалізація дитиноцентрованого підходу в навчанні й вихованні, необхідність створення психологічно комфортного освітнього середовища зумовлюють високі вимоги до формування у педагогів ключових компетентностей, серед яких особливе місце посідає психологічна. Вона дозволяє успішно виконувати освітні завдання, впливає на підвищення ефективності педагогічної діяльності. Високий рівень сформованості психологічної компетентності надає можливості педагогу скористатися всім арсеналом психологічних ресурсів, необхідних у конкретній ситуації. Володіння достатнім запасом психологічних знань дозволяє приймати компетентні рішення, ефективно здійснювати освітній процес, передбачати можливі результати, сприяти психічному розвитку вихованців, забезпечувати всі передумови для його успішності на наступних вікових етапах.

Проблемі професійної підготовки, підвищенню рівня компетентності фахівців дошкільної галузі присвячені роботи Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Гнізділової, Л. Загородньої, Л. Зданевич, Л. Зімакової, І. Дичківської, Н. Ковалевської, І. Карапузової, М. Машовець, О. Половіної, Т. Поніманської, Н. Сулаєвої, Т. Фазан та ін.

У численних наукових розробках (Н. Альохіна, О.Бакаленко, Л. Барінова, О.Бондарчук, Т. Єрмаков, Л. Кайдалова, С. Максименко, Н. Мачинська, О. Цільмак, О. Євтушенко та ін.) об'єктом аналізу є різні аспекти психологічної компетентності включно з її впливом на особистісний, професійний розвиток та міжособистісні взаємини. Результати цих досліджень є значним внеском у розуміння та підвищення якості професійної діяльності, а також у формування психологічно підготовлених фахівців у різних сферах.

Формування психологічної компетентності педагогів, теоретико-методичні аспекти їх психологічної підготовки відображені у працях Н. Атаманчук, О. Войтюк, О. Казаннікової, О. Кочерги, Л. Мартинюк, А. Пасічніченко, О. Полуніної, Е. Рамзані, Т. Саврасової-В'юн, В. Семиченко, О. Хорольської та ін. Однак, незважаючи на очевидну важливість та актуальність питань формування психологічної компетентності у педагогів, досліджень цього напрямку, на нашу думку, недостатньо, а сама проблема вимагає глибшого та більш фундаментального переосмислення. Важливо розширити розгляд сутності психологічної компетентності, включно з різними аспектами її впливу на педагогічну діяльність і навчання, а також вивчити різноманітні підходи, що сприяють її розвитку та вдосконаленню. Такий поглиблений аналіз може пролити світло на ті особливості психологічної компетентності, які залишаються недостатньо вивченими або недооціненими в сучасній науковій спільноті.

Відповідно до проаналізованих нами фактів можна зробити висновок, що в сучасній науці не існує чіткого єдиного визначення поняття «психологічна компетентність». Як правило, науковці визначають психологічну компетентність як комплексну соціально-психологічну та цілісну якість, особистісне утворення та здатність. Так, у дослідженні О. Бондарчук зазначено, що «психологічна компетентність особистості – це системне особистісне утворення, яке виявляється на різних рівнях психологічної реальності людини, у внутрішньому плані – у саморегуляції, у зовнішньому плані – у діяльності та взаємодії» [4, с.14].

Деякі вчені розглядають психологічну компетентність як суму необхідних знань і навичок у галузі психології, які мають відповідати здатності розв'язувати

проблеми на психологічному рівні. Наприклад, С. Максименко вказує, що психологічна компетентність являє собою систему знань про людину як індивіда, суб'єкта, особистість та індивідуальність, включеної в міжособистісну взаємодію, що забезпечує її ефективність [12, с. 10]. Натомість, Н. Гордієнко додає, що психологічна компетентність як наявність необхідних психологічних знань, умінь і навичок, сприяє повноцінному, цікавому та насиченому життю для себе й оточення, а також сприяє успішному функціонуванню організацій [5, с. 50].

Визначаючи сутність поняття «психологічна компетентність», науковці наголошують на необхідності її формування з метою розуміння себе, власного розвитку, сприйняття інших, зокрема, зосереджуючи увагу на її значенні для успішної міжособистісної взаємодії, підтримання гармонійних взаємин, що сприяє реалізації особистісного потенціалу та забезпечує високий рівень психологічного благополуччя. Такий інтегральний підхід розширює уявлення про зміст психологічної компетентності та визначає ключові аспекти, які є важливими для її розвитку та оцінки.

Так, психологічна компетентність особистості, на думку Я. Барінової, – це цілісна соціально-психологічна, інтегральна якість, що дозволяє успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, взаємодіяти з іншими людьми, адекватно вирішувати стандартні та особливо нестандартні задачі, які потребують творчості; переживати почуття внутрішнього комфорту та психологічної захищеності [3, с. 29]. Підтверджує таку думку і О. Бакаленко, зазначаючи, що психологічна компетентність – це здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку й самореалізації [2, с.136].

Розглядається психологічна компетентність і як ключовий елемент, що визначає успішність у вирішенні професійних завдань для фахівців, які працюють у соціономічних сферах, таких як психологія, педагогіка, соціальна робота, політологія, соціологія та інші. Ця компетентність є не лише важливою, але й невід'ємною якістю, яка дозволяє ефективно використовувати власний потенціал для досягнення високих результатів у професійній сфері. Вона дозволяє фахівцям

бути більш упевненими в своїх діях, адаптивними до різних умов і ситуацій, а також успішно впроваджувати інновації та розвивати свої професійні навички відповідно до сучасних вимог і стандартів. Підтвердження цього знаходимо у праці О. Бондарчук, яка визначає психологічну компетентність особистості через успішність, конструктивність її діяльності на основі ефективного застосування психологічних знань і вмінь для розв'язання завдань чи проблем, що стоять перед нею в системі «людина – людина» [4, с. 32].

Ураховуючи багатозначність підходів, які акцентують увагу на різних аспектах психологічної компетентності, Н. Гордієнко вважає за доцільне запропонувати комплексний підхід, за якими психологічну компетентність фахівця можна розуміти як особистісне утворення, що визначає ефективність, конструктивність його професійної діяльності на основі свідомого засвоєння, збагачення та гнучкого, адекватного застосування психологічних знань і вмінь у процесі розв'язання професійних завдань або проблем [5, с. 50].

У цілій низці робіт науковців психологічна компетентність розглядається як важлива складова успішної професійної діяльності педагога. Її визначають як комплекс психологічних знань і вмінь, систему психічних властивостей, необхідних для конструктивного вирішення професійних завдань у педагогічній діяльності. Зазначимо, що дослідження цього питання дозволяє краще розуміти, які аспекти психологічної компетентності є найважливішими для досягнення успіху в педагогічній практиці, а також, як їх можна розвивати та вдосконалювати з метою покращення якості навчання й виховання.

О. Казаннікова наголошує, що психологічна компетентність – це комплексний термін, і він не зводиться ні до педагогічних здібностей, ні до освіченості вчителя у галузі педагогіки й психології, ні до комплексу особистісних рис. Психологічна компетентність розглядається як максимально адекватна, пропорційна сукупність професійних, комунікативних та особистісних якостей педагога, які забезпечують не тільки загально професійну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння керувати своїм психічним станом [9].

У дослідженні Е. Рамзані психологічна компетентність педагога визначається як система знань, умінь і навичок, які забезпечують фахівцю не тільки загальну психологічну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння керувати своїм психічним станом, сукупність психологічних знань, умінь та певних особистісних якостей, які дозволяють ефективно здійснювати професійну діяльність. Це професійно значуще особистісне утворення, яке виникає на основі синтезу теоретичних і практичних психологічних знань, умінь, навичок і забезпечує готовність та можливість фахівця психологічно мислити й діяти в навчально-пізнавальній, імітаційно-модельованій і реальній професійно-педагогічній діяльності [18, с. 163].

Зацікавлення в контексті нашого дослідження викликають праці таких науковців, як І. Зарішняк, Л. Мартинюк, Н. Отрох, які пропонують різні концептуальні підходи до тлумачення терміну «психологічна компетентність викладача». Дослідники розглядають психологічну компетентність як сукупність знань, умінь і особистісних якостей, які дозволяють викладачам успішно впливати на навчальний процес і студентів. Для цього вони звертають увагу на такі аспекти, як педагогічна майстерність, емоційна інтелігенція, міжособистісні вміння, здатність адаптуватися до різноманітних ситуацій навчання та вміння підтримувати позитивну навчальну атмосферу.

Так, І. Зарішняк визначає її як динамічну комбінацію «психолого-педагогічних знань, умінь, навичок і професійно важливих індивідуально-психологічних якостей, що визначає здатність успішно здійснювати науково-педагогічну діяльність» [7, с.94].

Н. Отрох, деталізуючи зміст поняття, зазначає, що психологічними компетенціями викладача є такі, як стимулювання інтересу до власного предмету, створення творчої атмосфери під час занять, уміння викладача відчувати настрій студентів, розв'язувати конфлікти в колективі, вирішувати конфлікти між викладачем і студентом, застосовувати новітні методики керування конфліктами, вибирати такий спосіб спілкування, який би найкращим чином відповідав

індивідуальним особливостям студента, з яким доводиться спілкуватися, тощо [14, с.230].

Перегукується із попередніми і дослідження Л. Мартинюк, яка вважає, що сформована психологічна компетентність передбачає здатність викладача: здійснювати особистісно орієнтований підхід під час навчання; створювати творчу атмосферу під час процесу навчання; стимулювати інтерес до власного предмету; розв'язувати конфлікти в колективі; вирішувати конфлікти між викладачем і студентом; адекватно поводитися в колективі під час спілкування з батьками, адміністрацією, студентами; оперувати знаннями з вікової психології; застосовувати новітні методики керування конфліктами [13].

Різноманітність підходів до тлумачення психологічної компетентності викладача відображає складність і різнобічність цього концепту та створює передумови для подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Деякі відмінності у трактуванні поняття «психологічна компетентність» спостерігаємо в роботах низки авторів (О. Грейліх, Д. Логвінова, Н. Пророк), які вважають, що психологічна компетентність є нерозривною частиною психологічної культури. Вони ототожнюють ці поняття й визначають психологічну компетентність як необхідний компонент для формування психологічної культури в особистості, яка включає розуміння основних психологічних концепцій, уміння застосовувати їх у практичних ситуаціях, а також володіння психологічними методами й техніками. Учені підкреслюють, що розвиток психологічної компетентності сприяє формуванню більш глибокого розуміння себе та інших, покращенню міжособистісних відносин та підвищенню якості життя. Таке розуміння психологічної компетентності дозволяє бачити її не лише як набір професійних навичок, але й як важливий елемент особистісного розвитку та культурного утвердження в суспільстві.

Чисельна група *науковців*, розширюючи розуміння досліджуваного поняття, ураховують різні підходи, такі, як аксіологічний (спрямований на цінності), компетентнісний (зорієнтований на розвиток умінь і знань), системний (аналізує взаємозв'язки компонентів системи) та діяльнісний (акцентує на реальних

ситуаціях використання знань і навичок). На їхню думку, для більш повного опису педагогічної діяльності доцільніше використовувати поняття «професійна психологічна компетентність педагога». Це означає, що крім володіння фаховими знаннями й навичками, педагог повинен розуміти психологічні аспекти взаємодії з учнями, вихованцями та колегами; уміти працювати з емоціями і мотивацією, а також створювати сприятливу атмосферу в освітньому середовищі. Такий погляд дозволяє глибше розуміти та оцінювати педагогічну діяльність із психологічної точки зору, що так само сприяє ефективному навчанню та розвитку учнів.

Т. Саврасова-В'юн визначає професійну психологічну компетентність педагога як інтегративну якість особистості, яка містить сукупність психологічних знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мотивів, емоційних, вольових процесів, спрямованих на ефективне здійснення професійної діяльності та самовдосконалення [19, с. 248].

Л. Корват характеризує її як результат практико зорієнтованої психологічної підготовки майбутнього фахівця, що виявляється у сукупності взаємопов'язаних якостей його особистості: ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, досвіду у здійсненні психологічно доцільної взаємодії з професійним середовищем [10].

Деякі науковці розглядають психологічну компетентність як складову інших компетентностей. Однак у цьому контексті ми погоджуємося з думкою О. Бакаленко, яка вважає, що психологічну компетентність доцільно виділяти в якості самостійної ключової компетентності, оскільки, по-перше, усі навички психологічної компетентності утворюють цілісну, взаємодоповнювальну систему умінь, тому комплексний підхід до їх формування й розвитку є найбільш ефективним; по-друге, це забезпечить більш сприятливі умови для розробки та впровадження в освітній процес технологій і методів формування психологічної компетентності майбутнього фахівця [2, с. 137].

Відрізняються в сучасній психології й думки щодо структурної наповненості психологічної компетентності. Науковці, як правило, розглядаючи її складові, зупиняються на класичному виділенні когнітивного, афективного, мотиваційного й поведінкового компонентів. Однак деякі дослідники розширюють цей перелік

включаючи, наприклад, соціально-психологічний аспект або аспекти, пов'язані з самоорганізацією та саморегуляцією. Так само це дозволяє глибше розуміти й оцінювати рівень психологічної компетентності та її вплив на життя і взаємодію людини зі світом.

Так, Л. Коврат у структурі досліджуваної компетентності виокремлює когнітивний, комунікативний, мотиваційний, соціально-психологічний, аутопсихологічний, самоорганізаційний, саморегуляційний компоненти [10].

Підтверджує зроблені вище висновки і дослідження Л. Барінової, яка виділяє як компоненти психологічної компетентності особистості: готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект); володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект); досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); ставлення до змісту компетентності та об'єкту її застосування (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу [3, с. 30].

Зіставлення різних поглядів, дозволяє встановити, що С. Максименко робить акцент на соціальних аспектах та визначає такі підсистеми психологічної компетентності: соціально-перцептивна (знання людей внаслідок спостережливості та проникливості); соціально-психологічна (знання закономірностей поведінки й діяльності людини, включеної в соціальну групу); аутопсихологічна (самопізнання, самооцінка, самоконтроль емоцій, станів, працездатності, поведінки, а також самоефективність); комунікативна (знання стратегій і методів ефективного спілкування); психолого-педагогічна (знання методів здійснення впливу) [12, с.10].

Специфіка професійної діяльності обумовлює різноманітність підходів до розуміння і складових психологічної компетентності. Кожна галузь діяльності може вимагати своєрідного набору психологічних знань і навичок, специфічних для вирішення проблем і завдань, що виникають у цій царині. Складові психологічної компетентності можуть бути різними в залежності від контексту професійної діяльності, але вони завжди поєднують у собі здатність застосовувати

психологічні знання й уміння в конкретних ситуаціях для досягнення певних цілей чи вирішення завдань.

Так, О. Бакаленко пропонує визначати структуру психологічної компетентності не як сукупність підсистем чи компонентів, а як набір конкретних навичок:

– навички самопізнання (уміння адекватно оцінювати власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості, свої сильні й слабкі сторони; уміння усвідомлювати й розуміти власні емоції, вчинки, причини їх виникнення і наслідки, до яких вони призводять; уміння усвідомлювати свій особистісний потенціал, своє місце в житті, у суспільстві; уміння розрізняти особисту й професійну сфери; уміння усвідомлювати власну унікальність; уміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, цінностями, нахилами, здібностями);

– навички самоконтролю (уміння правильно виражати свої почуття; уміння управляти власними емоціями; уміння контролювати прояви гніву, долати тривогу; уміння справлятися зі стресом і розчаруванням; уміння переживати невдачі; уміння долати критичні життєві ситуації; уміння контролювати власну поведінку; уміння мотивувати себе);

– навички ефективного спілкування (уміння чітко висловлювати свої думки й розуміти різні точки зору; уміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та звинувачень; уміння слухати; уміння розуміти почуття, потреби й проблеми інших людей; уміння емоційно налаштовуватися на спілкування, проявляти витримку; навички співчуття; уміння адекватно реагувати на критику; уміння впевнено вести переговори; уміння просити про послугу або допомогу; уміння застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації);

– навички спільної діяльності та співробітництва (уміння ефективно працювати в команді; уміння адекватно оцінювати свій внесок у спільну діяльність; уміння правильно визначити психологічні особливості колег та знаходити індивідуальний підхід до них; уміння будувати стосунки довіри, поваги з іншими людьми; уміння домовлятися; уміння конструктивно розв'язувати конфлікти);

– навички саморозвитку та самореалізації (уміння розробляти програму самовдосконалення; уміння правильно ставити цілі; уміння планувати професійну й особисту діяльність, ураховуючи аналіз можливостей і обставин; уміння вдосконалювати свої сильні сторони й розвивати слабкі; уміння визначати пріоритети й раціонально використовувати час; уміння ефективно працювати з інформацією; володіння основними правилами та прийомами запам'ятовування, способами підтримки уваги; володіння методами розвитку креативності, підвищення ефективності власної інтелектуальної діяльності; навички творчого мислення; уміння самостійно приймати рішення; бути відповідальним, упевненим у собі; уміння позитивно ставитися до себе, інших людей та світу; уміння зосереджуватися на досягненні своєї мети) [2, с. 136 – 137].

Існують різноманітні підходи науковців до трактування структури психологічної компетентності педагога, що відображається в їхніх дослідженнях і публікаціях. Деякі дослідники ставлять акцент на когнітивних аспектах, тобто на знаннях і розумінні основних принципів психології, які можуть бути застосовані в навчальному процесі. Інші зосереджуються на афективних аспектах, враховуючи емоційну складову педагогічної діяльності та здатність педагога ефективно взаємодіяти з учнями на емоційному рівні. Окремі вчені розглядають мотиваційні аспекти психологічної компетентності, які поєднують у собі мотивацію до вдосконалення навичок та бажання досягнення успіху в педагогічній практиці. Окрім того, значний інтерес викликають аспекти міжособистісної взаємодії, які відображають здатність педагога до ефективного спілкування з вихованцями, учнями, колегами та батьками. Не менш важливим є розгляд особливостей саморегуляції та самовдосконалення, що означає здатність педагога контролювати свої емоції, дії та процеси власного навчання для постійного розвитку в якості фахівця. Ці різноманітні підходи до розуміння структури психологічної компетентності свідчать про складність і мінливість цього поняття, а також про необхідність інтеграції різних аспектів для повного розуміння та розвитку цієї ключової якості у педагога.

Так, структурно-функціональна модель психологічної компетентності педагога, на думку О. Кочерги, включає: змістовно-особистісний компонент (культура спілкування, особистісна спрямованість, характер, рефлексія, інтелект, темперамент); діяльнісний (гуманістично-мотиваційні, когнітивно-психологічні, цілеособистісні, творчо-результативні, емотивно-естетичні показники); генетико-віковий (рівень розвитку базових якостей і компонентів у ході професійного становлення вчителя) [11, с. 54].

У рамках нашого дослідження цікавими й значущими є підходи О. Казаннікової, яка розглядає психологічну компетентність педагога як систему з багатьма параметрами. Вона визначає такі компоненти: ціннісно-мотиваційний (мотивація досягнень, мотивація здобуття психологічних знань, ціннісні орієнтації); рефлексивний (усвідомлення сприйняття себе як суб'єктів навчально-виховного процесу); організаторський (організація професійної діяльності); управлінський (прийняття рішень у професійній діяльності); когнітивний (комплекс професійних і психологічних знань); емоційно-вольовий (знання про афективну сферу суб'єктів педагогічного процесу, уміння застосовувати ці знання у своїй діяльності, управління власними емоційно-вольовими станами, емпатія); самоактуалізуючий (саморегуляція, самовдосконалення) [9].

Т. Саврасова-В'юн підкреслює, що компетентність педагогів у професійно-психологічній сфері є комплексною системою, яка складається з різних компонентів, що взаємодіють між собою. У структурі цієї компетентності вона визначає такі елементи: мотиваційно-ціннісний (комплекс усвідомлених мотивів, від яких залежить вибір дій щодо вдосконалення психологічних умінь і навичок); емоційно-оцінний (комплекс ставлень до використання психологічних знань, умінь, навичок у професійній діяльності); діяльнісно-вольовий (сукупність умінь і навичок щодо застосування психологічних знань у професійній діяльності); професійно-особистісний (комплекс професійних і особистісних якостей, властивостей, здібностей, що сприяють ефективній професійній діяльності); когнітивно-орієнтаційний (сукупність психологічних знань і способів застосування цих знань в професійній діяльності) [19, с. 249].

Отже, психологічна компетентність – ключова складова професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти та гарант його професіоналізму. Вона є визначальним фактором у забезпеченні ефективності роботи з дітьми та сприяє створенню оптимальних умов для їхнього розвитку, виховання, навчання.

На основі проведеного аналізу визначаємо психологічну компетентність як взаємозв'язок між знаннями, практичними навичками і реальною поведінкою, який педагог демонструє у процесі педагогічної взаємодії. Це його здатність сприймати психологічну інформацію, усвідомлювати її та будувати на її основі систему взаємин, приймати обґрунтовані рішення. Психологічна компетентність є сукупністю якостей особистості, що визначаються високим рівнем психолого-педагогічної підготовленості та забезпечують високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності.

Проаналізувавши погляди науковців, можемо виокремити такі структурні компоненти психологічної компетентності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та аутопсихологічний. Важливо враховувати, що ці компоненти взаємодіють між собою, утворюючи цілісну систему психологічної компетентності.

10.2. Змістові та методичні аспекти формування психологічної компетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти

Формування психологічної компетентності є важливим завданням фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО, яке реалізується, перш за все, у процесі оволодіння психологічними дисциплінами. На значущості та доцільності вивчення психології педагогами неодноразово вказували науковці, починаючи ще з 18 століття. Так, Й. Песталоцці зазначав, що прагне побудувати весь процес навчання на психологічній основі. Його послідовник А. Дістервег у психології бачив основу науки про виховання. Й. Герbart уважав, що педагогіка є прикладною психологією. К. Ушинський указував, що психологія для педагога є однією з найнеобхідніших дисциплін, бо він у процесі виховання постійно перебуває у колі психічних явищ.

Якщо педагогіка хоче всебічно виховати людину, то спершу повинна всебічно пізнати її.

Сучасні фахівці також відзначають необхідність надання пріоритетного статусу психології у педагогічному навчальному закладі. Так, В. Семиченко стверджує, що вивчення психології має бути спрямоване на озброєння майбутніх педагогів уміннями вибудовувати модель власної професійної діяльності, розв'язувати поставлені професійні завдання, успішно виконувати функції педагога [20].

Погоджуючись із викладеними вище думками та узагальнюючи їх, зазначаємо, що психологія як наука дозволяє кожному краще пізнати й зрозуміти себе, інших та самовдосконалитися. Однак особливу роль психологічні знання виконують у підготовці майбутніх педагогів, оскільки підвищуючи рівень розуміння психологічних особливостей дитини як суб'єкта освітнього процесу, забезпечуючи перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму, дозволяють ефективно реалізувати завдання професійної діяльності.

Психологічна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти визначена і відображена у ряді нормативних документів, які регулюють освітні процеси та вимоги до педагогічної діяльності. У Законі України «Про дошкільну освіту» та відповідних положеннях указується на необхідність володіння педагогом психологічними знаннями та навичками для розуміння особливостей психічного розвитку дітей та впливу педагогічних методів на їхній емоційний, інтелектуальний і соціальний розвиток. Крім того, реалізація освітніх програм розвитку, виховання, навчання дітей неможливі без володіння фахівцями психологічними знаннями, уміннями та навичками у спілкуванні з дітьми, розумінні їхніх потреб та відповідальності за створення сприятливого психологічного клімату в дошкільному закладі.

Психологічна компетентність педагога, яка є важливою складовою успішної педагогічної діяльності з дітьми раннього та дошкільного віку, описується як сукупність не лише знань, а й умінь та навичок, включає розуміння психологічних особливостей розвитку дітей цих вікових періодів, знання психологічних методів і

стратегій взаємодії з ними, а також уміння створювати сприятливу психологічну атмосферу в освітньому середовищі. Ці компетенції визначені в контексті державного стандарту дошкільної освіти «Базовий компонент дошкільної освіти», який надає рамки та вимоги до педагогічної практики та професійної підготовки вихователів до роботи в закладах дошкільної освіти. Його мета полягає у забезпеченні високого рівня якості освіти та розвитку дітей дошкільного віку. У цьому контексті психологічна компетентність педагога є однією з ключових складових, що визначається відповідно до вимог стандарту та спрямована на досягнення оптимальних результатів у навчанні та вихованні малюків.

Окрім того, актуальність розвитку психологічної компетентності педагога підтверджується й вимогами Професійного стандарту «Вихователя закладу дошкільної освіти». Незважаючи на те, що в цьому документі не визначено окремо психологічну компетентність, складові цієї компетентності відображені в межах конкретних трудових обов'язків. Так, трудова функція «Участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища» передбачає сформованість здоров'язбережувальної компетентності, що включає здатність організовувати психологічно безпечне освітнє середовище. Трудова функція «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» передбачає сформованість психо-емоційної компетентності, що складається зі здатності до самоконтролю, саморегуляції та толерантної взаємодії, до швидкого реагування на зміни, гнучкості, адаптивності і стресостійкості; педагогічне партнерство, що складається із здатності до ефективної співпраці та комунікації в професійній діяльності, здатності залучати учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємної відповідальності, здатності до командної взаємодії. До того ж, серед переліку знань, умінь та навичок необхідних для реалізації трудових функцій чітко визначені саме ті, що здобуваються майбутніми фахівцями у процесі вивчення освітніх компонентів психологічного спрямування [17].

Однак проведений нами аналіз процесу викладання та засвоєння студентами психологічних дисциплін дозволив виявити, не зважаючи на їхню значущість, деякі

проблеми. Так, психологічні дисципліни є, як правило, новими для студентів першого курсу. Їх вони, найімовірніше, не вивчають у школі, або мають досить поверхове уявлення про них. Це означає, що оволодіння матеріалом вимагає більше часу та зусиль. Крім того, цей процес передбачає наявність розвинутих особистісних якостей, таких як цілеспрямованість, дисциплінованість, вимогливість, витримка, наполегливість, самостійність та організованість, що не завжди сформовані на високому рівні у студентів першого курсу [15, с. 158].

Багато психологічних категорій, понять є абстрактними та важкими для розуміння. Передумовою для їхнього успішного оволодіння є наявність достатньо високого рівня розвитку абстрактного мислення, словесно-логічної пам'яті, уяви. Інколи стикаємося з наявністю труднощів (особливо на початку навчання) у висловлюванні, формулюванні думки правильно використовувати психологічну термінологію, оскільки студенти ще не достатньо нею володіють.

Зрозуміло, що кожна людина має певний обсяг життєвих, так званих ненаукових психологічних знань, які отримує у процесі здобуття власного життєвого досвіду, які відрізняються інтуїтивністю, недостатньою узагальненістю та певною обмеженістю [15, с. 158].

Вивчення психології розпочинається з першого курсу, що має обґрунтований та доцільний характер. Проте студенти-першокурсники часто виявляють недостатню мотивацію і недостатнє розуміння необхідності вивчення психологічних дисциплін із точки зору їх подальшого використання у практичній діяльності. Це, у свою чергу, може призвести до недостатньої здатності використовувати психологічні теорії для обґрунтування механізмів та закономірностей побудови освітнього процесу в дошкільних закладах та успішного втілення можливостей психології у практиці.

У освітніх програмах перевага надається педагогічним дисциплінам, що дещо зменшує можливості для оволодіння студентами психологічними знаннями. Також існують труднощі усвідомлення міжпредметних зв'язків, недостатнє розуміння значення психологічної підготовки у подальшому вивченні навчальних дисциплін, не лише психологічного спрямування [15, с. 158].

Зроблені висновки підтвердили й результати проведеного нами експериментального дослідження з метою вивчення усвідомлення студентами 1-4 курсів бакалаврського (першого) рівня вищої освіти необхідності психологічних знань у діяльності вихователя ЗДО та стану сформованості психологічної компетентності.

Рівень психологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО визначався нами шляхом узагальнення результатів навчальної діяльності здобувачів освіти отриманих у процесі спостереження за навчальною роботою, оцінки засвоєння ними програми навчальних дисциплін під час практичних занять, виконання завдань для самостійної роботи, практичної підготовки.

Також для дослідження окремих компонентів психологічної компетентності використано анкетування (анкета «Психологічна компетентність педагога») та запропоновано здійснити самодіагностику респондентами різних аспектів їхньої психологічної підготовки.

Анкета «Психологічна компетентність педагога» мала на меті визначення розуміння респондентами змісту поняття «психологічна компетентність», його компонентів та рівень усвідомленості ними ролі психологічної компетентності у професійній діяльності. Запропоновані запитання дозволили визначити оцінку наявності уявлень про різні аспекти психічного розвитку дітей та специфіку їх урахування у освітньому процесі ЗДО, способи компенсації дефіциту психологічних знань.

У процесі проведення діагностики власного рівня психологічної підготовки студенти мали можливість оцінити свої знання про вікові та індивідуальні психологічні особливості дітей, уміння їх застосовувати у різноманітних ситуаціях спілкування та взаємодії, проблеми з якими стикаються. Окрім того, було запропоновано визначити мотиви, що спонукають їх до вивчення психологічних дисциплін.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури, результатів наукових досліджень змісту, структури психологічної компетентності, а також враховуючи особливості професійної діяльності, нами було виокремлено чотири критерії

оцінки рівня сформованості психологічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, аутопсихологічний та визначено їх показники.

Мотиваційний критерій, що визначає систему ціннісних орієнтацій, є основою професійної діяльності та спрямованості особистості, характеризується усвідомленням значущості психологічної компетентності для майбутньої професійної діяльності; прагненням до оволодіння психологічними знаннями; інтересом до психологічних знань, до досліджень психічних процесів та явищ, до психологічних аспектів педагогічної діяльності та вивчення ефективних психологічних засобів організації професійної діяльності та взаємодії; бажанням створювати, реалізовувати нові ідеї щодо використання психологічних знань в освітньому процесі; наявністю потреби в аналізі досягнень психологічної науки та спрямованістю на безперервний розвиток у професійній сфері, прагнення до самопізнання та самовдосконалення; налаштованістю на вирішення проблем, на результативну діяльність, на побудову взаємодії в колективі, на співробітництво з дітьми, батьками, педагогічним колективом, використовуючи отримані знання.

Когнітивному критерію психологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО відповідають такі показники: система знань про загальні закономірності розвитку психіки людини; розуміння природи, індивідуальних та вікових закономірностей розвитку у дітей немовлячого, раннього та дошкільного віку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення, уяви, мовлення як засобу спілкування і взаємодії, базових якостей особистості, ігрової, навчальної та інших видів діяльності; уявлення про психологічні закономірності навчання, виховання дітей та педагогічної діяльності, про психологічні особливості й закономірності поведінки та діяльності людей, які обумовлені їх включенням у соціальні групи й існуванням у них; знання сутності, змісту та специфіки організації психолого-педагогічного супроводу дітей як технології оптимізації психічного розвитку дітей відповідно до вікових норм та індивідуальних властивостей.

Діяльнісний критерій передбачає вміння застосовувати психологічні знання для наукового пояснення фактів і явищ психіки, для визначення сутності, закономірностей, механізмів та принципів її функціонування, встановлення залежностей, причинно-наслідкових зв'язків, виявлення відмінностей між психічними явищами, визначення умов і чинників виникнення, прояву та розвитку в людини психічних процесів, станів, властивостей; володіння різноманітними формами, методами, прийомами, засобами формування особистості й пізнавального розвитку дітей раннього і дошкільного віку; здатність здійснювати пошук доцільних методів, прийомів та створювати оптимальні умови для психічного розвитку дитини; використовувати методики стимулювання їх розвитку і підтримки та реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей.

Аутопсихологічний критерій характеризується такими показниками: система уявлень про власний внутрішній психічний світ, особливості особистості та її характерні якості; розуміння позитивних аспектів та недоліків власної діяльності; вміння здійснювати самоаналіз, саморефлексію; використовувати методи психодіагностики, самовдосконалення, саморегуляції, психопрофілактичні методики, спрямовані на збереження та підтримку психічного здоров'я.

Виходячи із визначених критеріїв та показників, охарактеризуємо рівні сформованості психологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО. Так, високий рівень визначається усвідомленням майбутніми фахівцями дошкільної освіти значущості формування психологічної компетентності, наявністю стійких мотивів та інтересів, активним прагненням до оволодіння знаннями з психологічних дисциплін та вміннями їх використовувати; проявами активності та наполегливості під час виконання практичних завдань, постійним самостійним пошуком та зацікавленням психологічними аспектами професійної діяльності; ґрунтовною обізнаністю, володінням глибокими, системними психологічними знаннями; вмінням здійснювати пояснення фактів та явищ психіки, визначати їх сутність, закономірності, механізми та принципи її функціонування, встановлювати залежності, причинно-наслідкові зв'язки; здатністю ефективно застосовувати отримані знання в освітньому процесі ЗДО та створювати сприятливі

умови для психічного розвитку дітей; наявністю стійкої мотивації до постійного самопізнання та самовдосконалення, бажання розробляти та реалізовувати нові ідеї з урахуванням механізмів та закономірностей психічного розвитку дітей.

Середній рівень сформованості психологічної компетентності майбутніх вихователів характеризується достатнім розумінням ними необхідності отримання психологічних знань, усвідомленням їхньої важливості у діяльності вихователя ЗДО; володінням достатнім обсягом психологічних знань та зацікавлення ними; наявною потребою до їх здобуття та вдосконалення, але інколи завдяки спонуканням викладача, а не самостійно; умінням, зазвичай, успішно застосовувати психологічні знання та визначати ефективні шляхи реалізації індивідуального, вікового підходу у процесі навчання та виховання дітей з урахуванням особливостей їх психічного розвитку; вираженою спрямованістю на безперервний розвиток у психологічній сфері; здатністю до самоаналізу особистих якостей, професійної діяльності та продуктивної організації власного росту.

Низький рівень психологічної компетентності характеризується відсутністю усвідомлення значення психологічної компетентності у педагогічній діяльності; несистемністю та поверховістю психологічних знань; нездатністю усвідомлено використовувати психологічні знання у практичній діяльності, обирати доцільні шляхи пізнавального та особистісного розвитку дітей; невмінням урахувувати індивідуальні та вікові особливості психічного розвитку; відсутністю прагнення до самовдосконалення, самоосвітньої діяльності, бажання продукувати та реалізовувати ідеї щодо врахування знань із психологічних дисциплін.

Проведене нами дослідження дозволило зробити такі висновки. Так, узагальнені дані засвідчили, що середній рівень психологічної компетентності є переважаючим, хоча значна кількість респондентів має низький рівень (рис.10.2.1). Спостерігається динаміка, а саме зростання кількості досліджуваних, що мають високий, середній рівень та, відповідно, зменшення, що мають низький рівень у студентів старших курсів. Однак у процесі аналізу результатів самодіагностики помітили, що старшокурсники критичніше оцінюють себе, що очевидно обумовлено більшим досвідом взаємодії та спілкування з дітьми, а відповідно

глибшим усвідомлення важливості психологічних знань із питань їх практичної реалізації.

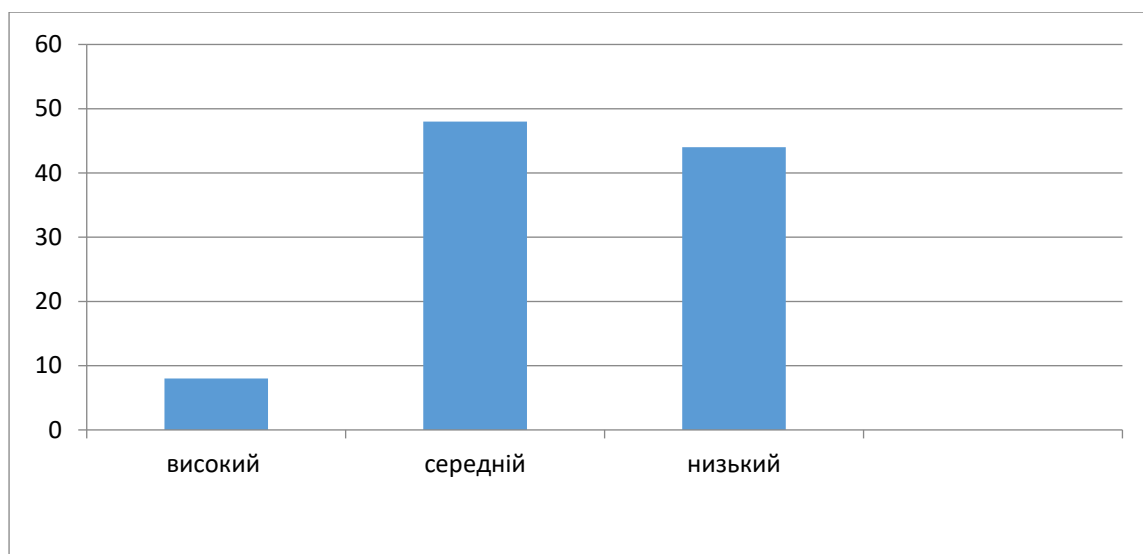

Рис.10.2.1 Рівень сформованості психологічної компетентності у здобувачів освіти (у %)

У результаті проведеного анкетування студентів щодо усвідомлення необхідності психологічних знань у діяльності вихователя ЗДО та стану сформованості психологічної компетентності вдалося виявити типові висловлювання, що відображають їхнє уявлення про психологічну компетентність і те, яку роль вона відіграє в педагогічній діяльності.

Найпоширеніші висловлювання про психологічну компетентність, такі як «компетентність допомагає завоювати авторитет» чи «дає почуття впевненості, стабільності», свідчать про визнання її важливості в сучасному світі. Вони відображають усвідомлення того, що психологічна компетентність сприяє покращенню міжособистісних відносин, забезпечує емоційну стабільність та допомагає виходити зі складних ситуацій.

Проте менше висловлювань стосується усвідомлення зв'язку психологічної компетентності зі здатністю підтримувати інших, підвищувати статус психологічного здоров'я підопічних та свого. Це свідчить про те, що важливі аспекти психологічної компетентності, пов'язані з аспектами емпатії, підтримки та сприяння психологічному благополуччю інших, можуть бути менше розглянуті або не отримали достатньої уваги.

На останньому місці за чисельністю були висловлювання, що характеризують психологічну компетентність як цінне професійно особистісне утворення, яке дозволяє перейти на новий рівень вирішення професійних задач. Ця ситуація свідчить, насамперед, про те, що майбутній вихователь акцентує увагу в основному на окремих інструментальних аспектах компетентності.

Позитивним є те, що всі досліджувані відзначили важливість урахування в освітньому процесі вікових та індивідуальних особливостей психічного розвитку як окремої дитини, так і закономірностей становлення та функціонування групи в цілому [16, с. 345].

Вивчаючи стан практичної підготовки студентів до реалізації психологічного підходу нами виявлено, що переважна більшість досліджуваних (67 %), які взяли участь в опитуванні, змогли назвати значну частину індивідуальних психологічних особливостей дітей, які слід враховувати вихователю в роботі. Серед названих найчастіше зустрічаються: вік, характер, здібності, темперамент, рівень розумового розвитку, пізнавальні та емоційно-вольові процеси. 30% студентів визначили важливим урахування умов сімейного виховання, 25% – статевої належності. 18% відповідей стосувалася таких особливостей особистісного розвитку, як самосвідомість, мотиви поведінки, розвиток різних видів діяльності (ігрової, комунікативної, навчальної, трудової). Такі результати свідчать, що майбутні вихователі дошкільних закладів мають задовільний рівень теоретичних знань про особливості психічного розвитку дітей. Проте виявилось, що значна кількість студентів не мають чіткого уявлення про те, як застосовувати психологічний підхід у взаємодії з дітьми. Указуючи, що основною причиною неможливості його реалізації є недостатня практична підготовка (36%) [16, с. 346].

Аналіз результатів опитування вказує на те, що майбутні вихователі належним чином розуміють важливість психологічної компетентності. Однак, незважаючи на достатній рівень теоретичної підготовки, спостерігаються певні труднощі в упровадженні її практичного аспекту.

Усі досліджувані високо оцінили важливість вивчення психологічних дисциплін. У цілому вони усвідомлюють необхідність застосування психологічних

знань у майбутній професійній діяльності. Однак усвідомлення досить розмите та неструктуроване у першокурсників, більш чітке – у інших.

Такі результати є цілком обґрунтованими, оскільки студенти старших курсів мають можливість неодноразово пройти педагогічну практику, а деякі з них працюють за фахом. Це дозволяє глибше зрозуміти не лише специфіку освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, а й практичні аспекти застосування психологічних знань у педагогічній роботі.

Оцінюючи ставлення до навчальних дисциплін психологічного спрямування, студенти вказують на те, що вони цікаві, корисні, необхідні для життя та майбутньої професійної діяльності. Однак є відмінність у визначенні студентами питань, для вирішення яких, на їхню думку, потрібні знання психології. Так, першокурсники, обґрунтовуючи важливість вивчення психологічних дисциплін, указують на їхню необхідність, як правило, у вирішенні особистих (взаємини з друзями, особисте самовизначення, пізнання себе та ін.) або сімейних проблем (переважно з батьками). Старшокурсники, маючи вже більшу професійну спрямованість та деякий практичний досвід, наголошують і на необхідності психологічної підготовки для успішної професійної діяльності. Вони розуміють не лише вікові та індивідуальні відмінності у психічному розвитку дитини, а й доцільність їх урахування в організації освітнього процесу. Більшість із них акцентують увагу на тому, що знання закономірностей розвитку психіки допомагає у навчанні та вихованні дітей раннього та дошкільного віку, у здійсненні індивідуального підходу, визначенні причин та подоланні труднощів, які виникають у дітей, у побудові дитячого колективу, налагодженні взаємодії та спілкуванні з батьками вихованців. Акцентують увагу на тому, що завдяки психологічній підготовці отримують уявлення щодо вдосконалення як власних особистісних, так і професійних якостей, зокрема, розвиток педагогічних здібностей, емпатії, рефлексії, педагогічного такту; індивідуального, оптимального для подальшої діяльності, стилю спілкування; оволодіння знаннями, уміннями і навичками ефективної міжособистісної взаємодії; профілактики та корекції психічного здоров'я тощо [15, с.159].

Серед найважливіших мотивів, які спонукають майбутніх фахівців до вивчення психологічних дисциплін, можемо виділити пізнавальні (бажання отримати нові знання, уміння, навички, бажання більше знати, бути освіченою й ерудованою людиною), професійно-ціннісні (необхідність засвоєння психологічних знань для їхньої практичної реалізації та досягнення успіху в майбутній професійній діяльності і саморозвитку), соціальні-комунікативні (розвиток умінь та навичок, які допоможуть успішно задовольняти потребу у спілкуванні, взаємодії з іншими людьми, як в особистому житті, так і професійній діяльності), самореалізації (бажання реалізувати свій потенціал, свої здібності, можливості).

Здійснений нами теоретичний аналіз наукових праць досліджуваної проблематики, проведене пілотажне вивчення особливостей та результатів підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта дозволило визначити педагогічні умови, що здатні забезпечити ефективність формування психологічної компетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти. Такими умовами, на реалізацію яких спрямовані лекційні, практичні заняття, самостійна робота студентів та практична підготовка, на нашу думку, є: формування у майбутніх вихователів позитивної мотивації, готовності до професійного саморозвитку; удосконалення змісту психологічних дисциплін та підсилення їх спрямованості на формування системи професійно значущих знань, умінь і навичок; забезпечення єдності її теоретичної і практичної складових, посилення практичної складової підготовки майбутніх фахівців; поєднання традиційних та інноваційних методів навчання. Розглянемо визначені умови більше детально.

Підготовка за освітньою програмою «Дошкільна освіта» передбачає вивчення різноманітних обов'язкових та вибіркових дисциплін психологічного спрямування. До обов'язкових відносяться «Загальна психологія», «Дитяча психологія та психологія дитячої творчості», «Педагогічна психологія» та «Психолого-педагогічний супровід дітей у закладах дошкільної освіти». Можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії забезпечуються такими вибірковими освітніми компонентами психологічного спрямування, як

«Соціальна психологія», «Психічний розвиток дитини в умовах сім'ї». Кожен з цих компонентів спрямований на формування загальних та спеціальних компетентностей відповідно до стандарту вищої освіти для спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ № 1456 Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 року) та другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ № 572 Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 року).

Однією з основних навчальних дисциплін для студентів цієї спеціальності є «Загальна психологія». Вона відіграє важливу роль у введенні майбутніх вихователів у світ психології як науки та системи знань про загальні закономірності розвитку людської психіки. Дисципліна сприяє формуванню базових принципів психологічного мислення, розвитку навичок самоаналізу, здатності розуміти та пояснювати поведінку інших осіб, а також стимулює процеси самореалізації й самовдосконалення.

Курс «Дитяча психологія та психологія дитячої творчості» відіграє ключову роль у формуванні психологічних компетенцій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Цей предмет розкриває глибинні аспекти психології дитинства та сприяє розвитку креативних підходів до виховання та навчання дітей. Система уявлень про закономірності психічного розвитку дитини, що формується під час вивчення цього освітнього компоненту, дозволяє педагогу диференційовано підходити до реалізації всіх аспектів педагогічної діяльності, доцільно спрямовувати і передбачати її результати. У процесі вивчення навчальної дисципліни у студентів формується розуміння природи, індивідуальних та вікових закономірностей психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Вони оволодівають різноманітними формами, методами, прийомами, засобами, методиками педагогічного супроводу та підтримки розвитку дітей немовлячого, раннього і дошкільного віку.

Логічним продовженням описаних вище навчальних дисциплін є «Педагогічна психологія», яка знайомить із психологічними фактами, чинниками та закономірностями суб'єкт-суб'єктної взаємодії й відповідними особистісними

трансформаціями педагога й дитини в спеціально організованих умовах ЗДО. Освітній компонент базується на знаннях загальних, вікових закономірностей психіки та дозволяє сформувати уявлення про різноманіття психологічних змін, що відбуваються на рівні особистості, міжособистісних взаємин, психічного розвитку людини, яка включена в освітній процес, а також про психологічні основи діяльності педагога. У результаті вивчення цієї дисципліни студент оволодіває здатністю створювати оптимальні умови та здійснювати пошук доцільних методів, прийомів для психічного розвитку дитини у процесі навчання та виховання.

Навчальна дисципліна «Психолого-педагогічний супровід дітей у ЗДО» спрямована на формування цілісного уявлення про сутність, зміст та специфіку організації психолого-педагогічного супроводу дітей як технології оптимізації психічного розвитку дітей відповідно до вікових норм та індивідуальних властивостей; вироблення вміння виявляти особливості психічного розвитку дитини та формування здатності обирати доцільні технології психолого-педагогічного супроводу дитини на етапі дошкільного дитинства. Освітній компонент спрямований на оволодіння різноманітними техніками забезпечення психологічного благополуччя, основне завдання яких створення емоційного комфорту та формування позитивного психологічного самопочуття дитини в процесі спілкування з однолітками і дорослими в дитячому садку і сім'ї.

Психологічною дисципліною вільного вибору студента є «Соціальна психологія» як система знань про психологічні закономірності поведінки і діяльності людей у соціальних групах. Маючи значний потенціал, вона дозволяє оволодіти навичками організації процесу взаємодії у дитячій групі відповідно до законів розвитку, підготувати педагога до формування у дітей компетентностей, які є основою соціально визнаної поведінки, вміння орієнтації у світі людських взаємин, самостійного встановлення й підтримки партнерських, ділових та особистих контактів з іншими, оволодіння правилами поведінки у конфліктних ситуаціях.

Серед вибіркових компонентів особливе місце у професійній підготовці займає «Психічний розвиток дитини в умовах сім'ї». Дисципліна спрямована на

формування у студентів системи теоретичних і практичних знань про закономірності та механізми психічного розвитку дитини в умовах сім'ї. Вона передбачає ознайомлення студентів із особливостями впливу сімейного виховання на пізнавальний та психосоціальний розвиток дитини, дозволяє навчитися визначати та аналізувати факти, механізми та закономірності психічного розвитку дитини, націлена на формування здатності обирати доцільні шляхи створення оптимальних умов для психічного розвитку та особистісного становлення особистості в умовах сім'ї.

Зазначимо, що формування психологічної компетентності як чинника успішної професійної діяльності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти не можливе без постійного оновлення та удосконалення змісту психологічних дисциплін на основі наукових досягнень і сучасних практик, зважаючи на актуальність проблем, що виникають у галузі дошкільної освіти, та підсилення їхньої спрямованості на формування системи професійно значущих знань, умінь і навичок. Важливою є не лише адаптація змісту навчальних програм до сучасних вимог, але й забезпечення їхньої актуальності через включення новітніх тенденцій та підходів у практику викладання. Такий підхід дозволяє вихователям дізнаватися про найефективніші методи роботи з дітьми та впроваджувати їх у свою практику, що сприяє підвищенню якості навчання та виховання.

Виділення такої умови, як формування у майбутніх вихователів позитивної мотивації, готовності до професійного саморозвитку, пов'язуємо з необхідністю стимулювання інтересу до психологічних наук та мотивації до навчальної діяльності в цілому; формування загальної наукової психологічної культури особистості; розкриття практичної значущості психології як в особистому, так і в професійному житті людини; спрямування студентів до свідомого оволодіння знаннями, уміннями та навичками, розуміння ними їх необхідності, оскільки ефективність професійної діяльності визначається не лише об'ємом знань, а, найперше, ставленням студентів до навчальної діяльності, наявністю у них високого рівня вмотивованості.

Важливим елементом підвищення мотивації до формування психологічної компетентності є оволодіння студентами засобами самопізнання та самовдосконалення. Вони дозволяють усвідомити та перевірити дієвість психологічних дисциплін не лише у професійній діяльності, а, передусім, у особистісному житті, що є важливим для студентів першого курсу, які ще не мають достатнього практичного досвіду.

Особливу актуальність питання самопізнання та самовдосконалення здобувачів освіти набули в сучасних умовах у зв'язку зі зростанням уваги до проблеми збереження психологічного здоров'я, емоційного благополуччя, створення психологічно безпечного освітнього середовища. Значна кількість стресових подій сьогодення призводить до підвищення рівня психічної напруги, виснаження нервової системи, емоційного вигорання педагога. Це актуалізує потребу формування у майбутніх педагогів компетенцій, що дозволять використовувати свій потенціал без шкоди для власного здоров'я та для ефективної реалізації завдань професійної діяльності.

Із цією метою здобувачі освіти, оволодіваючи змістом навчальних дисциплін психологічного спрямування, отримують знання про стресові стани, травматичні ситуації, їх вплив на психіку людини, про методи, прийоми, засоби, шляхи збереження психологічного здоров'я. Ефективними у цьому плані є відпрацювання ігор, вправ, технік для формування навичок саморегуляції, рефлексивного аналізу професійної діяльності, навичок спілкування та взаємодії. На уникнення стресогенних ситуацій, збереження емоційної стабільності та підвищення стресостійкості спрямоване оволодіння майбутніми фахівцями копінг-стратегій.

У процесі підготовки майбутніх вихователів ЗДО ефективним є поєднання традиційних та інноваційних методів навчання. Передусім, зміст підготовки вихователів при вивченні психологічних дисциплін включає як теоретичний компоненти (засвоєння студентами знань щодо розвитку психіки; особливостей, законів, принципів, механізмів, етапів розвитку), так і практичний (формування умінь та навичок аналізувати стан та проблеми психічного розвитку, особливості діяльності, поведінки дітей на різних вікових етапах; використовувати окремі

методики психолого-педагогічної діагностики; обґрунтовано обирати ефективні методи, прийоми, форми і засоби роботи; встановлювати зв'язок між особливостями психічного розвитку і характером педагогічного впливу). Орієнтація на розвиток практичних, професійних умінь і навичок студентів спонукає у процесі викладання відійти від інформаційно-накопичувальної моделі викладання до розвитку їхньої самостійної творчої активності, ініціативності, вироблення власної позиції.

Практична орієнтованість курсів включає в себе розгляд матеріалу, що має нагальне практичне застосування, а також навчання навичок ефективного використання психологічних знань у розв'язанні конкретних завдань. Завдяки цьому підходу студенти отримують можливість не лише засвоїти теоретичні аспекти предмета, але й навчитися використовувати їх у практичних ситуаціях, що сприяє їхньому професійному розвитку та підвищує ефективність їхньої діяльності в майбутньому. Окрім того, такий підхід є основою для формування вітагенного професійного досвіду, який дозволяє привласнити будь-яку інформацію, зробити її особистісно орієнтованою на життєві та професійні обставини, а потім актуалізувати її із довгострокових резервів пам'яті в адекватних виробничих ситуаціях. Така інформація репрезентуватиме поєднання думок, емоцій, вчинків, що прожила особистість, і вони стануть для неї самодостатньою цінністю [8, с. 67].

У зв'язку з цим лекції та практичні заняття мають проблемний, діалоговий характер, на яких студентів заохочують до висловлювання власних суджень, обговорення різних поглядів, стимулюють до самостійного пошуку розв'язання проблем. Проблемно-діалогічний характер лекцій-дискусій, «лекцій together», лекцій з розглядом конкретних ситуацій, зі заздалегідь спланованими помилками підвищує пізнавальну активність студентів, концентрацію уваги, активізує мисленнєві процеси, дозволяє залучати до обговорення певного питання, аргументації своєї точки зору, обміну думками, виникнення оригінальних, творчих, самостійних рішень, узгодження різних позицій та формулювання спільних висновків у групі.

Постановка проблемних дискусійних запитань дозволяє апробувати багатоваріантні підходи до рішення представленої проблеми, активізує особистий пошук слухачів. Під час занять передбачається постановка запитань, які ведуть до зіткнення думок і, відповідно, до пошуку аргументів, до поглибленого аналізу проблем, що розглядаються. Так, наприклад, при визначенні умов формування особистості, студентам пропонується висловити та обґрунтувати свою точку зору щодо питання співвідношення біологічних та соціальних факторів; взаємозв'язку процесів навчання, виховання, розвитку.

Знання та вміння, перш ніж вони стануть внутрішньою складовою особистості, повинні пройти етап внутрішнього усвідомлення та зовнішньої реалізації, які можуть виявитися через навчальні завдання або практичні сценарії життя [16, с. 347]. У процесі навчання постійно створюються та адаптуються цілісні педагогічні ситуації, які відтворюють реальні сценарії виховної роботи. Наприклад, на основі характеристики дитини окреслити та обґрунтувати найдоцільніші шляхи корекційно-розвивальної роботи з метою подолання проблем у процесі її спілкування та взаємин із ровесниками; пошук індивідуального підходу до дитини на основі опису проявів її поведінки; у розгорнутій характеристиці дитини знайти ознаки типу темпераменту і на основі цього визначити ефективні засоби її навчання та виховання; розробка програми або системи роботи з дітьми з різними проблемами у поведінці, емоційно-вольовій сфері, пропонуючи доцільні техніки збереження психічного здоров'я.

Ми вважаємо, що використання змодельованих проблемних ситуацій, що побудовані на основі проблемних запитань та задач, може стимулювати активність студентів у процесі навчання. Цей підхід сприяє підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу, оскільки дозволяє студентам виявити свою особисту позицію стосовно проблеми та навчитися практичного її вирішення.

Важливим у роботі вихователя є вміння обирати ефективні способи впливу на дітей, що залежить від його уміння аналізувати ситуацію. Як показує практика, навчальний матеріал засвоюється найбільш успішно, якщо забезпечений зв'язок набутих теоретичних знань із вирішенням практичних навчальних задач. Логічні

навчальні задачі вимагають роздумів на основі логіки без опори на матеріальні орієнтири. У процесі вирішення завдань (на зразок, «наведіть приклади (ситуації) поведінки, дій, ставлення (і т.ін.) дорослого (батьків), які формують той чи той тип прив'язаності у дітей (надійний, уникливий, дезорганізований, тривожно-амбівалентний)»; «які потреби задовольнялися у Вашому дитинстві? Які були фрустровані (незадоволені) більшою мірою? Проаналізуйте, як задоволення чи незадоволення потреб вплинуло на Вас. Як Ви намагаєтесь задовольнити їх зараз?»; «опишіть ефективні стратегії поведінки дорослих щодо симптомів кризи трьох років» та ін.) міркування студентів спрямовані на виявлення того, які дії необхідно виконати для досягнення мети, які для цього дані потрібні, які з них можна «відсіяти», а які отримати у викладача чи знайти самому.

Методи групового обговорення питань та виконання творчих завдань у групах також є ефективними засобами вирішення проблем та розвитку психологічної компетентності майбутніх вихователів. Цей підхід передбачає проведення дискусій, диспутів, а також спільне вирішення завдань у діадах або тріадах. Така організація навчального процесу сприяє не лише виявленню різноманітних точок зору студентів щодо проблемних аспектів, а й знаходженню спільних рішень.

Групові обговорення сприяють розвиткові аналітичного мислення, умінню логічно формулювати думку та аргументувати свою позицію. Учасники мають можливість вислухати різні точки зору та обґрунтувати свої думки, що сприяє їхньому зростанню як педагогічних фахівців. Крім того, цей підхід допомагає відпрацьовувати комунікативні навички, адже учасники вивчають способи переконання інших, уміють знаходити аргументи для підтримки своїх поглядів. Такий взаємозв'язаний процес відображає реальні ситуації, з якими можуть зіткнутися вихователі в процесі своєї практичної діяльності, тому це важлива складова підготовки майбутніх педагогів.

Серед різноманітних творчих завдань цікавими для студентів є такі: створенням педагогічного poradnika з психологічних аспектів виховання дітей дошкільного віку (включає поради з розв'язання конфліктів, пізнавального та

особистісного розвитку, психологічний супровід дітей під час стресових ситуацій та ін.) або методичного посібника (містить поради для батьків щодо виховання, урахуваючи вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку дитини), розробка педагогічних проєктів із використанням психологічних підходів до роботи з дітьми дошкільного віку (проєкт щодо розвитку емоційного інтелекту дітей або проєкт із організації психологічної підтримки для дітей у період адаптації до дитячого садка), розробка казок-історій про психологічні ситуації (дозволяє не лише розвинути творчість, а й продемонструвати розуміння психологічних аспектів взаємодії з дітьми) та ін.

Урізноманітнення процесу викладання психологічних дисциплін здійснюється також за рахунок використання різних видів навчальних діалогічних взаємодій, що реалізуються через такі форми соціально-психологічних ролей, як педагогічна взаємодія, інсценування, рольова персоніфікація функцій, рольові ігри. Різноманітні методи взаємодії та активного залучення студентів показали свою ефективність під час практичних занять. Вони стимулюють активність студентів, сприяють зацікавленості у навчанні та підвищують рівень їх засвоєння матеріалу. Серед таких методів можна виділити діалогічні, такі як інтерв'ю, робота у парах, діалог у колі, обмін записками, круглий стіл та інші.

Також до ефективних засобів належать різні види конкурсів, наприклад, вікторини, бліц-конкурс «Слова та поняття», конкурс прикладів і конкретних ситуацій, опитування та інші. Крім цього, психологічні ігри, такі як «Відгадай слово», «Психологічне лото», «Психологічне доміно» та «Психологічні кубики», також активізують студентів і сприяють засвоєнню матеріалу [15, с. 161].

У процесі психологічної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти велике значення приділяється різноманітним засобам навчання. Вибір цих засобів залежить від дидактичної концепції, мети, змісту, методів та умов навчального процесу. Використання різноманітних засобів навчання визначає не лише перебіг, а й результативність навчання. Засоби навчання впливають на пізнавальні процеси студентів, спонукають та підтримують їхні зусилля, поліпшують наочність та доступність навчального матеріалу. Вони також забезпечують найбільш точну

інформацію про явища, які вивчаються та сприяють інтенсифікації самостійної роботи студентів, дозволяючи їм здійснювати її в індивідуальному темпі. Використання різноманітних засобів навчання у психологічній підготовці майбутніх педагогів допомагає підвищити ефективність навчального процесу та сприяє кращому засвоєнню знань та навичок.

Поряд з іншими нами широко застосовуються мультимедійні засоби, які дозволяють поєднувати різні способи подання інформації, такі як текст, графіка, анімація, відео та аудіо. Вони урізноманітнюють форми подання інформації та типи навчальних завдань; створюють умови, які дозволять студентам «зануритися» у певні соціальні й професійні ситуації; розширюють можливості для самостійного опанування навчального матеріалу; активізують навчальну роботу; підвищують мотивацію навчання [1, с. 80].

Варто зазначити, що традиційні друковані джерела інформації втрачають свою актуальність, поступаючись місцем різноманітним інтернет-ресурсам, які розширюють можливості формування психологічної компетентності майбутніх фахівців та мають свої переваги. Електронні варіанти навчальних посібників, підручників, наукових праць, науково-методичних матеріалів, до яких звертаються здобувачі освіти, є не лише різноманітними, а й доступними з точки зору можливості отримання необхідної інформації чи освітніх послуг у будь-який час і в будь-якому місці. Сучасні технології забезпечують доступність цих ресурсів через різноманітні платформи, включаючи соціальні мережі, такі як Facebook, YouTube, Instagram, Telegram.

Ці електронні матеріали не лише різноманітні, а й мають широкий діапазон тематики, що дозволяє здобувачам освіти звертатися до них для отримання інформації з різних галузей знань. Вони є ефективним доповненням до традиційних джерел навчання, таких як паперові книги і лекції, оскільки забезпечують можливість вивчення матеріалу у формі, що найбільш відповідає індивідуальним потребам та особливостям кожного студента. Наприклад, на YouTube можна знайти вебінари та лекції з різних аспектів дитячої психології, які можуть бути корисними для майбутніх вихователів. У той же час, наукові статті та методичні

матеріали, доступні в електронному форматі, надають можливість ознайомлення з останніми дослідженнями та передовими методами роботи в сфері дошкільної освіти.

Погоджуємося з думкою М. Гриньової, Д. Боярського, що сучасні студенти набагато більше зацікавлені у виконанні завдань із використанням цифрових ресурсів, що підсилює емоційне сприйняття навчання. Це може допомогти у формуванні їхньої пізнавальної самостійності [6, с.22].

Крім того, електронні ресурси забезпечують можливість взаємодії з колегами та фахівцями з різних частин світу. Студенти можуть обмінюватися думками, досвідом та ідеями через форуми, чати та спільні проекти, що сприяє розширенню їхнього професійного кола та взаємному навчанню. Також важливо відзначити, що електронні ресурси часто надають можливість індивідуалізувати навчання, дозволяючи студентам вибирати теми та темп навчання відповідно до їхніх потреб і темпераменту. Це сприяє підвищенню мотивації та залученню до процесу навчання.

Обов'язковим компонентом процесу фахової підготовки майбутніх вихователів дітей раннього та дошкільного віку, важливою ланкою між накопиченням знань під час теоретичного навчання та їхньою трансформацією в професійні уміння і навички є практика. Педагогічна практика як форма підготовки майбутнього вихователя в закладі вищої освіти безпосередньо впливає на його свідомість, пізнавально-пошуковий інтерес, творчі здібності в роботі, формує особистісну професійну траєкторію впливу на майбутнє покоління та суттєво визначає успішність формування психологічної компетентності. Цей етап навчання надає студентам можливість практичного застосування теоретичних знань та набуття досвіду у взаємодії з дітьми та колегами. Під час педагогічної практики майбутні вихователі отримують можливість спостерігати за психологічними особливостями дітей, вивчають їхні потреби, інтереси та індивідуальні особливості. Вони також отримують практичний досвід у використанні психологічних підходів та методик у виховній роботі з дітьми різного віку.

Організація практик студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта має наскрізний характер, що прослідковується і в аспекті психологічної підготовки. На другому курсі здобувачі освіти проходять навчальну психолого-педагогічну практику у ЗДО, яка дає можливість поглибити знання про особливості психічного розвитку дітей, становлення різних видів діяльності у дитини, усвідомити взаємозв'язок між освітніми впливами та розвитком психічних пізнавальних процесів, формуванням особистісних характеристик. Вона дозволяє отримати досвід проведення діагностики психічного розвитку дітей на основі використання різних методів (спостереження, опитування, аналізу результатів діяльності). Під час практики студенти виконують різні види завдань: провести діагностику пізнавальних, емоційно-вольових процесів, самосвідомості у дітей раннього та дошкільного віку, описати їхні характеристики (види, властивості, процеси), особливості проявів під час різних видів діяльності (ігрова, навчальна, трудова, продуктивна, спілкування); проаналізувати форми роботи вихователя вікової групи, спрямовані на розвиток психіки дитини в умовах ЗДО; розробити, дібрати завдання, ігри, вправи для психічного розвитку; проаналізувати зміст освітнього середовища вікової групи та його спрямованість на психічний розвиток.

Упродовж наступних практик кожного семестру студенти виконують різноманітні завдання зі змістового модуля «Психологія», що дозволяє розширювати, поглиблювати та закріплювати у майбутніх вихователів знання про особливості психічного розвитку дитини раннього та дошкільного віку; удосконалювати практичні уміння і навички підбирати та використовувати ефективні засоби розвитку пізнавальної активності, особистісної сфери, різних видів діяльності у дітей.

Важливим напрямом формування психологічної компетентності є самостійна науково-дослідна робота студента, яка передбачає підготовку курсового та магістерського дослідження. Наукові дослідження в галузі психології допомагають студентам отримати глибокі та обґрунтовані знання про психологічні принципи та теорії, що важливі для розуміння поведінки, розвитку та виховання дітей. Це включає вивчення психологічних концепцій, які допомагають у розумінні

психічного розвитку дитини, формуванні особистості та взаємин із навколишнім середовищем. Їх виконання дозволяє здобувачам освіти поглибити уявлення про різноманітні аспекти психічного розвитку на основі аналізу наукових психологічних розробок, удосконалити навички проведення діагностики (визначення необхідної вибірки досліджуваних, підбір адекватних методів та методик, якісна та кількісна обробка результатів, їх змістове, графічне представлення).

Наукова робота, включаючи проведення психологічних досліджень, аналіз педагогічних ситуацій, використання методів і технік психологічної діагностики та корекції, підбір, розробку й перевірку ефективності розвивальних, корегувальних впливів, сприяє отриманню практичних навичок у застосуванні психологічних знань у реальній педагогічній практиці.

У процесі виконання курсових та магістерських робіт, вивчаючи на теоретичному та емпіричному рівнях причинно-наслідкові зв'язки між явищами, формується наукове світогляд студента. Наукова робота сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок, що є ключовими для вирішення психологічних проблем у професійній діяльності. Вона навчає студентів аналізувати наукові дані, оцінювати їх достовірність та відповідність, а також робити висновки на основі отриманих результатів. Окрім того, курсова та магістерська робота як самостійні дослідження, які передбачають, у тому числі, і авторське бачення проблеми та шляхів її розв'язання, активізують креативний потенціал.

Самостійний вибір здобувачами актуальних тем дослідження («Емоційний інтелект як умова формування асертивної поведінки старших дошкільників», «Шляхи забезпечення соціального здоров'я дошкільника в сучасному освітньому просторі», «Арт-терапія як засіб корекції тривожних станів дитини дошкільного віку», «Розвиток емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного ЗДО», «Соціально-психологічна компетентність як чинник соціальної готовності дитини до школи», «Вплив сучасних медіа на розвиток пізнавальної активності у дітей дошкільного віку», «Казкотерапія як засіб корекції агресивної

поведінки дітей дошкільного віку», «Сучасні мультфільми як засіб формування емоційної сфери дошкільника» та ін.) спонукає до активізації пізнавального інтересу, підвищення мотивації до вивчення психологічних дисциплін, викликає бажання подальшого саморозвитку у цій галузі.

Завдання формування складових психологічної компетентності реалізується й у процесі роботи проблемних груп, де студенти мають можливість глибше ознайомитися з актуальними проблемами психології, обговорити їх, висловити власну точку зору та представити результати своїх досліджень у щорічному виданні кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі» та на науково-практичних конференціях різного рівня.

Окрім того, зазначимо, що підготовка досліджень та їх презентація майбутніми вихователями дозволяють отримати більше знань у сфері психології, сприяють розвиткові навичок формулювання наукових питань, збору та аналізу даних, а також висуненню власних гіпотез та висновків. Так само, участь у конференціях надихає майбутніх вихователів на впровадження новаторських підходів і методик у роботу з дітьми, сприяє покращенню педагогічної практики та збагаченню професійного досвіду. Також створює можливість для обміну досвідом та ідеями з колегами з інших закладів, дозволяє обговорювати проблеми та знаходити спільні рішення. Представлення власних досліджень на конференціях допомагає майбутнім вихователям бути більш упевненими в своїх знаннях і навичках; сприяє підвищенню професійної компетентності та підготовленості до майбутньої роботи з дітьми.

Отже, формування психологічної компетентності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є важливим етапом їхнього професійного розвитку. На основі результатів дослідження можна зазначити кілька ключових аспектів, які впливають на цей процес. Зокрема, важливо враховувати специфіку навчання психологічних дисциплін та усвідомлення студентами їх значення для подальшої професійної діяльності. Одним із викликів є збереження балансу між теоретичною підготовкою та практичними навичками у застосуванні психологічних знань. Це

вимагає використання ефективних методів навчання, спрямованих на підвищення практичної компетентності майбутніх вихователів.

Виділені проблеми визначають змістові та методичні особливості процесу викладання, урахування яких дає можливість логічно, послідовно, системно формувати необхідні для успішної професійної педагогічної діяльності компетентності. Реалізація запропонованих умов у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти дозволяє підвищити рівень психологічної компетентності, успішно адаптуватися до вимог сучасного освітнього середовища та забезпечить успішну реалізацію їхнього педагогічного потенціалу.

Наше дослідження не претендує на розгляд усіх аспектів проблеми. Перспективи подальших досліджень психологічної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти залишаються широкими та можуть бути спрямовані на вивчення особливостей реалізації різних педагогічних стратегій у процесі її формування у педагогів, зокрема включати порівняльний аналіз традиційних та інноваційних підходів до навчання; вивчення впливу на її ефективність різних аспектів контексту навчання, таких, як культурні особливості, психологічний клімат, доступність ресурсів тощо.

Список використаних джерел

1. Атаманчук Н., Черкас О. Мультимедійні засоби навчання студентів закладів вищої освіти. *Наукова молодь – 2020: зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених* (м. Київ, 21 жовт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 78 – 80.
2. Бакаленко О. А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2018. Вип. 58. С. 132 – 138.
3. Барінова Л. Я. Психологічна компетентність особистості. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2014. Т. 19. Вип. 1. С. 29 – 35.
4. Бондарчук О. І. Зміст і структура психологічної компетентності керівників освітніх організацій. *Науково-методичні засади формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій у системі післядипломної*

педагогічної освіти: наук.-метод. посіб./ за наук. ред. О.І. Бондарчук. К.: Педагогічна думка, 2012. С. 15-32.

5. Гордієнко Н. В. Розвиток психологічної компетентності працівників районних методичних кабінетів у післядипломній освіті: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна. Київ, 2021. 290 с.

6. Гриньова М. В., Боярський Д. Е. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя природничих наук до використання інтерактивних технологій у позашкільній роботі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2023. Вип. 1 (51). С.18 – 25.

7. Зарішняк І.М. Складові психологічної компетентності викладача. *Досягнення сучасної психологічної науки та практики: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих учених з міжнародною участю (м. Вінниця, 28 берез.2019 р.).* Вінниця, 2019. С. 91 – 96.

8. Зімакова Л. В., Ковалевська Н. В., Манжелій Н. М. Формування вітагенного професійного досвіду в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки : наук. журн. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка.* 2023. Вип. 81. С. 66 – 72.

9. Казаннікова О.В. Психологічна компетентність педагога. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/140/statuya_doc%20казан.pdf?sequence=1&isAllowed=y

10. Коврат Л. В. Особливості розвитку професійно-психологічних компетенцій майбутніх економістів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Київ ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2012. 255 с.

11. Кочерга О. В. Розвиток психологічної компетентності вчителя початкової школи. *Рідна школа.* 2013. № 11. С. 52 – 56.

12. Максименко С. Д. Лідерство як функція професійної психологічної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології.* 2014. Вип. 24. С. 7 –16.

13. Мартинюк Л. А. Формування професійної компетентності викладача як ефективний засіб забезпечення якості освіти. Новоград-Волинський, 2011. С. 2 – 10. URL:

http://mlanvp.et.ua/Statti/dopovid_pedagogichna_kompetentnist_uchitelja.doc.

14. Отрох Н. Психологічні риси та компетенції викладача в управлінській діяльності. *Управлінські компетенції у професійній діяльності викладача*. К.: Аграр Медіа Груп, 2015. С.224 – 236.

15. Пасічніченко А. В., Ковалевська Н. В. Психологічна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*. Черкаси, 2021. Випуск №1. С.157 – 163.

16. Пасічніченко А. В., Ковалевська Н. В. Формування психологічної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки. *Педагогіка та психологія*. Харків: Видавець Рожко С.Г., 2016. Вип.53. С. 340 – 349.

17. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

18. Рамзані Е. В. Сутність поняття психологічної компетентності вчителя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. №. 2. С. 158 – 165.

19. Саврасова-В'юн Т. О. Зміст і структура професійно-психологічної компетентності майбутніх педагогів. *Освітологічний дискурс*. 2015. (2(10)). С. 241–254.

20. Семиченко В. А. Проблема психологізації свідомості особистості у процесі вивчення психологічних дисциплін. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197271146.pdf>